

Giyilebilir Sanat Bağlamında ‘Ruff Yaka’

Meltem OK*

Özet

Kökleri, 14. ve 16. yüzyıl Batı ve Orta Avrupa Rönesans Dönemi’ne dayanan ‘ruff yaka’lar ilk olarak ceketin veya gömleğin yakasını kirden koruyan küçük bir fırır olarak ortaya çıkmıştır. 1590’larda nişasta ile şekillendirilip ‘supportese’ adı verilen tellerle desteklenerek oldukça görkemli bir görünüme kavuşmuşlar, gücün ve statünün sembolü haline gelmişlerdir. Yıllar içerisinde etkileyici bir değişim ve gelişim gösteren, Rönesans’ın simgesi ruff yakalar, yalnızca o döneme ait bir giysi detayı olarak kalmamış, ihtişamlı görünümüyle günümüzde pek çok sanatçı ve tasarımcıya ilham kaynağı olmayı başarmıştır. Böylece, günümüz modasına etkilerinin yanı sıra *giyilebilir sanat* (wearable art) kavramı içerisinde de önemli bir rol oynayarak, bir giysi detayından çok, bünyesinde kültürel izler barındıran bir sanat eseri formuna bürünmüştür. Bu çalışmada, tarihsel bir giysi olarak karşımıza çıkan ruff yakaların günümüz sanatçılarının yorumları ve tasarımlarıyla nasıl birer sanat eserine dönüştükleri ve *giyilebilir sanat* kavramı içerisindeki yeri örneklerle desteklenerek irdelenmeye çalışılmıştır. Bunun yanında, edinilen bilgiler doğrultusunda tasarlanmış özgün çalışmalara da yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ruff Yaka, Giyilebilir Sanat, Rönesans Dönemi, Heykelsi Formlar, Moda.

‘Ruff Collar’ in The Context of Wearable Art

Abstract

Having their origins in the 14th – 16th century Western and Central Europe Renaissance Period, the ruffs first showed up as a ruffle that preserved the collar of the jacket and shirt from stain. Formed with starch and stiffened with the help of a wire frame called ‘supportese’ during the 1590s, they gained a magnificent appearance and became the symbol of power and status. Having undergone an impressive change and improved over the years, ruffs, the symbol of the Renaissance, did not remain as mere clothing details of that era, they have also provided an aspiration for many artists and designers with that magnificent outlook. Thus, rather than being a clothing detail, along with its effect on today’s fashion, it has come into being as an artwork that bears cultural traces in itself in wearable art concept. With this research, it is aimed to study by instantiating how the ruffs that we encounter as a historical cloth, has turned into artwork with contemporary artists’ interpretations and designs, their place within the wearable art concept. Moreover, personal works designed according to the obtained information are also included.

Keywords: Ruff Collar, Wearable Art, Renaissance Period, Sculptural Forms, Fashion.

Giriş

“16. yüzyıl Rönesans Döneminde kadın ve erkeklerin kullandığı, boyun çevresinde yelpaze gibi dolanan kırmalı keten ya da muslin yaka” (Ergür, 2002: 225) olarak tanımlanan ‘ruff yaka’ terimi, kaynaklarda “kırmalı yaka” (Modanın Tüm Öyküsü, 2014: 57). ya da “fırfırlı yakalık” (Moda, Geçmişten Günümüze Giyim Kuşam ve Stil Rehberi, 2013:99) olarak da yer almaktadır. Ancak, bu iki terimin de Rönesans dönemine ait bir giysi parçası olan ruff yakayı tam anlamıyla tanımlamadığı düşünüldüğü için bu makalede uluslararası moda sözlüğünde de yerini almış olan ‘ruff’ teriminin kullanımı tercih edilmiştir. “Ruff yakanın giysilerin yakalarını kirden ve boyun çevresinde oluşabilecek sürtünmelerden korumak amacıyla ortaya çıktığını söylemek mümkündür.” (Koda, 2001: 20). “1540’lı yıllarda kıyafetin boyun kısmını süsleyen zarif dantel ve piliden oluşan ruff yaka, bir süre sonra takan kişinin omuz genişliğine ulaşmıştır.” (Modanın Tüm Öyküsü, 2014: 57). “1575’ten sonra ise geniş, giysiden bağımsız, devasa bir yaka halini almıştır.” (Boucher, 1987: 240).

Zaman içerisinde değişik formlara ve boyutlara bürünen ruff yakalar, dönemin ruhunu taşıyan ihtişamlı görünüşleriyle, geçmişle bağlantı kuran bir göstergeye dönüşmüştür. Günümüzde giysiyi tamamlayan bir detaydan ziyade giyilebilir sanat kavramı içerisinde bir sanat eseri olarak da karşımıza çıkmaktadır. “İlhamını genellikle gelenekten, kültürden ve doğadan alan, farklı materyal ve sunum yöntemleriyle giysinin bir sanat eseri olarak da düşünülebileceği kavramını içinde barındıran ‘giyilebilir sanat’ (artwear) kelimesi ilk olarak 1970’lerde konuşulmaya başlanmıştır. “1980’li yıllarda ‘giyilebilir sanat’ moda ve sanat dünyasında adından söz ettirmeyi başarmıştır.” (Leventon, 2005: 22). Literatürde ‘wearable art’, ‘art to wear’, ‘artwear’ terimleriyle karşımıza çıkan sanat, moda ve giysiye sınımsız bağlıdır, ancak, sanat olarak kategorize edildiğinden bağımsız olarak da değerlendirilmektedir. Bu bağlamda giyilebilir sanatın giysi, sanat, moda, heykelsi görünümünden dolayı heykel kavramlarıyla olan etkileşimi çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. Pek çok sanatçı ve tasarımcı gerek kendi kültüründen, gerek tarihsel formlardan ve gerekse doğadan esinlenerek yorumladıkları sanat-

sal giysi ürünleriyle giyen ya da izleyen kişiyle arasında bir bağ kurmakta, bir mesaj vermekte ya da o kişiyi giysinin kökeniyle geldiği nokta arasındaki yaratım sürecinde sanatsal bir yolculuğa çıkarmaktadır.

Giyilebilir sanat oldukça geniş bir yelpazeye sahiptir. Yapılan araştırmada yalnızca giyilebilir sanat bağlamında yorumlanan ruff yakalar ele alınacaktır. Literatür çalışmasının yanı sıra Rönesans Dönemi’ne ait kültürel izler taşıyan bir giysi detayı olarak karşımıza çıkan oldukça estetik ve görkemli bir görünüme sahip ruff yakaların günümüz sanatçılarının yorum ve tasarımlarıyla nasıl birer sanat eserine dönüştükleri örneklerle açıklanmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda ruff yakalardan esinlenerek oluşturulmuş giyilebilir sanat kapsamındaki kişisel çalışmalara da yer verilecektir.

Ruff Yakanın Kökeni ve Gelişim Süreci

Ruff yakanın kökeni, 14. yüzyıldan 16. yüzyıla uzanan Rönesans Dönemi’ne dayanmaktadır. “Rönesans döneminin ilk yıllarında gömlek ya da kısa bluzun yakasının dantelli kenar süsleri olarak ortaya çıkmıştır. Bu küçük dantel yaka 1550’lerden itibaren yavaş yavaş gelişmiş, 1575’ten sonra geniş, bağımsız, devasa bir yaka halini alarak Rönesans giysilerine çok daha ihtişamlı bir görünüm kazandırmıştır.” (Boucher, 1987: 240) (Resim 1).

Resim 1. Rönesans Dönemi’nde ruff yaka formunun değişim ve gelişim süreci.

“II. Henry ile evlenen Catherine De Medicis tarafından Fransa’ya tanıtılan ruff yaka, Elizabeth Dönemi’nin ilk yıllarında İngiltere’ye gelmiştir.” (Kemper, 1977: 87) 1558-

1603 yılları arasında taht süren I. Elizabeth ise devasa ruff yakalarıyla bir moda ikonu haline gelmiş adeta ruff yakayla özdeşleşmiştir.” (Arnold vd., 2008: 14).

“Formları gereği başın dik durmasını sağlayan ruff yakalar, giyen kişiye gururlu, kendine güvenli bir ifade vermiştir. Müslin ya da keten kumaş kullanılarak yapılan bu yakalar nişastayla sertleştirilip ütü çubuklarıyla şekillendirilmiş, *supportasse* adı verilen desteklerle dik durmaları sağlanmıştır.” (Vincent, 2009: 22). Yakaların kenarları da özel el yapımı dantellerle, incilerle ve değerli taşlarla süslenmiştir. Yapımı oldukça uğraştırıcı ve maliyetli olan ruff yakalar özellikle Avrupa’da soylu kesim tarafından tercih edilmiş, hem kadın hem erkekler tarafından giyilmiştir.

1580’lerde omuzları örtecek boyutlara ulaşan yakalar, 1620’lerde etkisini kaybetmeye başlamış, yerini omuzların üzerine düşen devrik yakalıklara bırakmıştır. 1630’ların sonlarına doğru ise dönemin moda ikonu olarak kabul edilen İngiltere kralı I. Charles’ın eşi H.Maria tarafından tercih edilen derin yakalar popüler olmuştur. (Moda, Geçmişten Günümüze Giyim Kuşam ve Stil Rehberi, 2013: 94).

Ruff yakalar, 14. yüzyıldan 16. yüzyıla kadar giyim tarihi sahnesinde büyük rol oynayarak görkemli görünümü ve giyen kişiye kattığı asalet ve özgüven duygusuyla Rönesans dönemi giysilerinin simgesi haline gelmiştir. Oldukça estetik ve farklı bir forma sahip ruff yakalar 1890-1899 Viktorya Dönemi’nde de etkisini sürdürmüştür. 20. yüzyılda ise ruff yakalar, tarihsel bir giysi detayı olmaktan çıkıp geçmişe bir özlem niteliğinde retro kavramı içerisinde moda trendlerinde kendisini göstermiştir. Bu bağlamda, Avrupa’nın köklerini içinde barındıran bir giysi motifine dönüşmüş olan ruff yakalar, tasarımcıların modern yorumlarıyla, Rönesans Avrupası’nın ruhunu günümüz giysilerine taşımayı başarmıştır. 1980’li yıllarda Chanel, Nina Ricci, Paco Rabanne ve John Galliano; 1990’lı yıllarda Emanuel Ungaro, Christian Dior, Givanchy, Vivien Westwood; 2000-2002 yıllarında ise Viktor&Rolf Lous Feraud, Junya Watanabe, Emanuel Ungaro, Jean Paul Gaultier, Alexander Mc Queen ve Issey Miyake gibi pek çok moda tasarımcısı koleksiyonlarında ruff yakaları yeniden yorumlamışlardır. 2000’lerde Issey Miyake, Junya Watanabe, 2008 yılında

Givency tarafından farklı malzemelerle ve tekniklerle modernize edilen bu yakalar, oldukça sanatsal bir boyut kazanmış, giyilebilir sanat kavramı içerisinde de yer almaya başlamışlardır.

Giyilebilir Sanat Bağlamında Ruff Yaka

Giyilebilir sanat kavramının kökeninin sanat ve zanaat hareketine ve Bauhaus gibi sanat ve zanaatı birleştiren görüşe sahip okullara ve lif sanatına dayandığını söylemek yanlış olmaz. “Arts&Crafts hareketinin amacı, ters ve sustimale dayanan endüstriyel sistemin temellerini düzeltmektir. Sanat ve zanaat ayrımını ortadan kaldırmayı ve endüstrileşmenin karşısında el emeğine dayanan üretimi yeniden canlandırmayı savunmuş, el emeğini ve özgün yaratıcılığı yüceltmıştır.” (Özay, 2001: 25). “Bu hareket aynı zamanda Avrupa’da pek çok sanatçıyı sanatsal giysi üretme konusunda heveslendirmiştir” (Leventon, 2005: 14). “1919 yılında Walter Gropius tarafından Almanya’nın Weimar şehrinde kurulmuş sanat ve tasarım okulu olan Bauhaus da sanat ve zanaatin birliğinden yana olmuş ve sanat ve teknolojinin beraberliğine vurgu yapmıştır. Amacı sanatsal tekstil üretip endüstrinin kullanabileceği şekle getirmek olmuştur.” (Leventon, 2005: 18).

“Giyilebilir sanat anlayışının ilk ortaya çıkışı sanatçının el yapımı tekstillerle etnik ve kültürel formlardan esinlenilerek özgün ürün oluşturması esasına dayanmaktadır. Bu bağlamda moda ve sanat, kendi studiosunda sanat çalışmalarını yaparak giysilerine yansıtan Fransız moda tasarımcısı Paul Poiret’in (1879-1944) döneminden itibaren iç içe geçmeye başlamıştır. ‘Ben bir sanatçıyım, giysi üreticisi değil’ diyerek kendini aynı zamanda bir sanatçı olarak da tanımlayan Pouret, moda ve sanatın birbiriyle etkileşime geçtiğinin sinyalini vermiştir.” (Ryan, 2008: 3). “1950 ve 1960’lardan itibaren performans sanatı etkisini göstermeye başlamış, performans sanatçıları tasarladıkları kostümleri ya bir beden üzerinde ya da başka nesnelere sunarak bir sanat objesi gibi farklı kimlikler yüklemişlerdir” (Wollen, 1998: 14). Sanatçı Atsuko Tanaka ise 1959 yılında tasarlamış olduğu ‘Elektrik Dress’ adlı çalışmasıyla bir giysinin giyilebileceği gibi asılarak da sergilenileceğini gözler önüne sermiştir (Ryan, 2008: 3).

“Giyilebilir sanat teriminin ilk olarak 1960’ların sonları 1970’lerin başında New York ve San Francisco’da ortaya çıktığı bilinmektedir” (Leventon, 2005: 28). 1960’ların başında çalışan genç nüfusun sokak stili moda akımlarına yeni bir alternatif oluşturmuştur. Bu gençler dinamik, enerjik giysiler giymeyi tercih etmişlerdir. “Enerji dolu Mod stiline temsilcilerinden Mary Quant, Ossie Clark ve Barbara Hulanicki’nin yeni ve alışılmadık malzemelerin kullanıldığı tasarımları Londra’dan Amerika’ya ulaştırmıştır. Bu giysiler teknoloji hız ve seri üretimle sıradanlaşmayı reddetmiştir” (Leventon, 2005: 28). Elde oluşturulan özgün giysiler her biri kendine has bir ruha sahip oldukları düşüncesiyle endüstriyel ürünlerden çok daha büyük bir öneme sahip olmuşlardır. Bu yaklaşımın giyilebilir sanatın gelişmesinde önemli bir rol oynadığı bilinmektedir.

“1982’de Artforum isimli derginin kapağında Japon moda tasarımcı Issey Miyake ile bambu sanatçısı Koshige Shochikudo’nun ortak çalışması yer almıştır” (Wollen, 1998: 15). Moda ve heykel sanatının ikisini de içerisinde barındıran bu çalışma moda ve sanatın birleşmesini gözler önüne sermiş, tasarlanan giysiler de sanatın bir parçası olarak görülmeye başlanmıştır.

Loschek (2009:171)’ın ifade ettiği gibi, “giysi ancak giyinmemizi sağlayan ticari bir ürün olmaktan çıkıp, estetik kaygılarla ve sanatçı ruhuyla ortaya konduğunda sanatsal bir giysi olarak tanımlanabilir ve böylece moda sanatının içine dahil olmuş olur.”

Leventon (2005: 18), giyilebilir sanatı, sanatçı ile onu giyen ya da izleyen kişiyle özel bir iletişim kuran, temas sağlayan tekstiller, dokunulabilir ürünler olarak tanımlamaktadır. Giyilebilir sanatın üretim şekli seri üretime değil kişisel özgün fikirlere dayanmaktadır: “Sanatsal bir giysinin tasarlanıp ürün haline dönüşümünde doğada var olan bütün malzemeler kullanılabilir. Bu malzemeler kumaş, tel, kağıt, bant, at kılı, metal, boncuk, sicim, gazete kağıdı, ahşap, ayna parçaları, lifler, mantar, plastik, cam, ipek, kurutulmuş çiçekler, mürekkep, sünger olabilir” (Dale, 1986: 23). Sanatçı kültüründen, geleneksel formlardan doğadan ve daha pek çok farklı kaynaktan ilham alarak ve sınırsız çeşitlilikteki malzemeleri kullanarak oluşturduğu sanat eserinde onu giyen ya da izleyen kişiyle görünmez

bir bağ kurmakta onunla iletişime geçmekte ve belki de ona bir mesaj vermektedir. Bu bağlamda giyilebilir sanat kapsamında yaratılan herhangi bir sanatsal giysi işlevsel konumundan çok daha farklı bir boyuta geçerek kişiselleşmekte, kendi başına bir kavram oluşmakta ve bu özelliğiyle bir sanat objesi haline dönüşmektedir. Bir moda tasarımcısı sanatsal bir yaklaşımla oluşturduğu giysiye kavramsal ifadeler yükleyerek çalışmasını sanatsal bir kapsama oturtabilmekte ve bir sanat nesnesi olarak konumlandırabilmektedir. Giyilebilir sanat olarak adlandırılan bu sanatsal nesnelere görünürde bir giysi ya da bir giysi detayını andırmakta ancak giysinin temel işlevi olan fonksiyonel bir giysi olma özelliğinden uzaklaşıp, bir heykel ya da bir tablo gibi sanatsal bir kavrama bürünmektedir.

Tarihsel bir yaka modeli olan ‘ruff yaka’nın günümüz giyilebilir sanat kapsamında biçimlenişi de bu sürece bir örnektir. Moda tarihinde oldukça önemli bir yere sahip Rönesans Dönemi ruff yakaları o dönemin statü sembolü iken giyilebilir sanat bağlamındaki yorumlarına bakıldığında bu özelliğinin değişikliğe uğradığını, bir giysi parçası olan yakanın farklı bir kavrama dönüşerek bir sanat objesi haline geldiğini görmek mümkündür. Örneğin, Kazakistanlı stilist Kamilya Kuspan, Minimalist yaka tasarımlarında plastik, metal ve alüminyum levha gibi sert malzemeler kullanmış ancak lazer kesimle oluşturduğu dantel etkisiyle zarif bir görünüm elde etmeyi başarmıştır. ‘Techno Romanticism’ olarak da adlandırılan yaka çalışmaları kullanılan malzeme ve elde edilen heykelsi formuyla işlevsel özelliğinden çıkarak sanatsal bir yakaya dönüşmüşlerdir (Resim 2).

Resim 2. Kamilya Kuspan, ‘Techno Romanticism’.

Alman asıllı moda tasarımcısı Iris Van Harpen ise baloncuk dokulu tekstil malzemesiyle yorumlamış olduğu geniş heykelsi yaka formunu giysiyle birleştirerek adeta giyilebilir bir yaka görünümüne kavuşturmuştur. Burada yaka alışılmış görünümünden farklı olarak artık giysinin bir parçası değil, giysinin bütünü haline dönüşmüştür (Resim 3).

Resim 3. Iris Van Harpen, 2014.

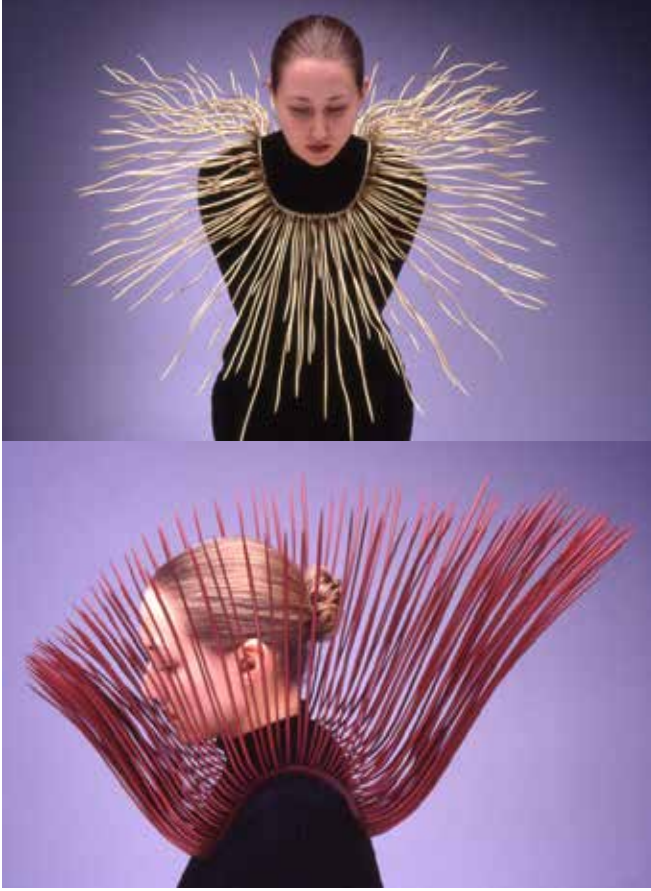
İç mimar Thom Forsyth'un kağıt malzeme kullanarak tasarladığı 'The Modern Ruff' adlı çalışmasında, sanatçının eserine verdiği ismin de belirttiği gibi özellikle ruff yakasının izlerini görmek mümkündür. İşlevselliğinden tamamen uzaklaşarak bir sanat objesi olarak 'Pratt + Paper & Ralph Pucci'de sergilenen 3 boyutlu ve hacimli bu sanatsal yaka, bilinen yaka formunun aksine yalnızca boyun çevresinde yer almamış aynı zamanda vücuda dolanarak farklı bir yapıya bürünmüştür (Resim 4).

Resim 4. Thom Forsyth, "The Modern Ruff", "Pratt + Paper & Ralph Pucci" sergisinden.

Chicago kökenli Sanatçı Jesse Mathes, tatil için gittiği İngiltere'nin tarihini araştırmış, bu araştırma sonucunda Elizabeth dönemi giysilerinden ve geniş görkemli ruff yakalarından çok etkilenerek 'Territorial Defense' adlı kişisel koleksiyonunu oluşturmuştur. Sanatçının Elizabeth dönemi ruff yakalarından esinlenerek oluşturduğunu dile getirdiği bu koleksiyonunda kullanmış olduğu soyut formlar klasik ruff yaka görünümünü ve işlevini çok farklı bir boyuta taşımıştır. Öyle ki sanatçının kendi ifadesi olmasa bu çalışmaların bir ruff yaka yorumu olduğunu anlamak neredeyse imkansızdır. Mathes'in pirinç ve bakır malzeme kullanarak oluşturduğu bu eserler gerek kullanılan malze-

me gerek heykelsi formuyla giysinin bir parçası olan klasik yaka kavramından çıkmış, adeta takılabilir bir yaka formuna bürünmüştür (Resim 5, Resim 6).

Resim 5. Jesse Mathes, 'Elizabethan Collar'. Resim 6. Jesse Mathes, 'Shy/ruff'.

İtalyan sanatçı Silvia Beccaria, tel, pamuk ve kauçuk gibi farklı malzemeler kullanarak tapestry dokuma tekniğiyle oluşturduğu sanatsal çalışmalarında tarihsel ruff yaka formunu oldukça soyut bir görünüme kavuşturmuştur. Klasik anlamıyla bir giysi detayı olarak bilinen yaka kavramı Beccaria'nın tasarımlarında çok farklı bir boyuta geçerek gerek kullanılan malzemesi gerek heykelsi formuyla adeta sanatsal bir takı haline gelmiştir. Silvia Beccaria 'Futura' ve 'Mora d'Inverno' adlı sanatsal çalışmalarında ruff yakayı öylesine farklı bir boyuta büründürmüştür ki, sanatçının koleksiyona verdiği isim ve ifadesi olmasa ruff yaka ile özdeşleştirmek neredeyse imkansızdır (Resim 7, Resim 8).

Resim 7. Silvia Beccaria, 'Futura', 2009, 'Natura/Ruff' koleksiyonundan.

Resim 8. Silvia Beccaria, 'Mora d'Inverno' 2008, 'Gorgiera/Ruff' koleksiyonundan.

Giyilebilir Sanat Bağlamında Tasarlanmış Kişisel Ruff Yaka Çalışmaları

Giyilebilir sanat bağlamında tasarlanmış 'Dantel/Lace' adlı

özgün yaka çalışmasının genel silüetinin oluşumunda, Rönesans dönemi ruff yakalarını çok daha görkemli bir görünüme kavuşturmak için arkalarına takılan tel desteklerden ilham alınmıştır. Telden oluşturulan soyut ruff yaka silüeti, dantel görünümü verilmeye çalışılan büyüklü küçüklü parçalarla bezenmiştir. Telanın kesilip şekillendirilmesiyle oluşturulan parçalar el boyama ve el dikişleriyle dantel görünümüne kavuşturulmuştur. Bu şekilde ruff yakalara yapılan işlemler ve o dönemlerde kullanılan dantelin zarafeti vurgulanmaya çalışılmıştır (Resim 9).

Resim 9. Giyilebilir sanat bağlamında tasarlanan kişisel ruff yaka çalışması, 'Dantel/Lace', (el boyama, özgün teknik; tela, tel, dikiş ipliği), Meltem Ok, 2015.

Şeritler halinde kesilen keten kumaş parçalarının belli bir sistemle katlanıp birleştirilmeleriyle oluşturulan 'Ritim/Rhythm' adlı yaka çalışmasında açık ruff yakanın genel silüeti oluşturulmaya çalışılmıştır. Parçaların kenarlarındaki zigzag dikişler ruff yakalarda kullanılan işlemlere gönderme yaparken, el dikişleriyle oluşturan renkli toprak yine ruffların bezenmesinde kullanılan değerli taşları simgelemektedir (Resim 10).

Resim 10. Giyilebilir sanat bağlamında tasarlanan kişisel ruff yaka çalışması, 'Ritim/Rhythm' (makine ve el dikişi, özgün teknik; tela, dikiş ipliği), Meltem Ok, 2008.

Rönesans Dönemi ruff yakaların ütü çubuklarıyla oluşturulan '8' şeklindeki katlamalarına bir gönderme yapan 'Dans/Dance' adındaki yaka çalışmasında şerit şeklindeki parçaların katlanıp birbirlerine tutturulmalarıyla ruff yakasının genel silüeti oluşturulmaya çalışılmıştır. Yakanın tüm çevresini saran renkli şerit, yakanın kıvrımlarını vurgulamanın yanında yakaya modern ve sanatsal bir görünüm kazandırmıştır (Resim 11).

Resim 11. Giyilebilir sanat bağlamında tasarlanan kişisel ruff yaka çalışması, 'Dans/Dance' (el boyama, özgün teknik; tela, dikiş ipliği), Meltem Ok, 2009.

Sonuç

Başlangıçta bir ihtiyaç olarak ortaya çıkan giysi, *haute couture* ve *avant-garde* kavramları ile sanatsal bir görünüme kavuşmuş, sanat ve zanaat hareketinin etkisiyle 1980'lerde giyilebilir sanat ismi ile de anılmaya başlanmıştır. Bu kavram giysinin yalnızca bedene giyilen bir kumaş parçası olmadığını onun da bir ruhu olduğunu savunmaktadır. Çünkü giysiyi tasarlayan sanatçı duygularını, düşüncelerini, hislerini, kültürel izlerini, vermek istediği mesajını özgün yorumuyla giysiye aktarmaktadır. Böylece giysiyi giyen veya izleyen kişiyle bir bağ kurulmaktadır. Bir giysinin giyilebilir sanat olabilmesi o giysinin ne şekilde yorumlandığı ile ilgilidir. Diğer bir deyişle yaratılan bir giysinin tasarım, moda, sanat kavramlarından hangisi içerisinde yer alacağı o ürünü ortaya çıkaran sanatçının bu giysiyi hangi amaçla yaptığı ve nasıl bir anlam yüklediği ile bağlantılıdır.

Sanatçıların eserlerini yaratım sürecinde seçtikleri malzemeler ve ilham kaynakları sınırsızdır. Doğadan, geleneksel formlardan, güncel olaylardan olabileceği gibi, tarihsel bir olaydan, bir giysiden ya da bir giysi detayından olabilmektedir. Yapılan araştırmada tarihsel bir giysi detayı olan ruff yakalardan ilham alınarak tasarlanmış olan ve bu yakanın izlerini taşıyan giyilebilir sanat eserlerinden örnekler irdelenmeye çalışılmıştır. İncelenen sanatsal çalışmalarda klasik anlamıyla bir giysi detayı olarak bilinen yaka kavramının gerek kullanılan malzeme gerek formuyla işlevselliğinden uzaklaşarak bir sanat objesine dönüşümü görülmektedir. Öyle ki sanatçının kendi ifadesi olmasa ruff yaka etkilerini anlamak neredeyse imkansızdır.

Giyilebilir sanat bağlamında tasarlanmış bu sanatsal yakalar giysinin bir parçası olmaktan ziyade giysiyle bütünleşmiş, kimi zaman yaka çevresinden çıkarak vücuda/bedene dolanarak adeta bir beden takısına bürünmüştür.

1980'lerde adından söz ettirmeye başlayan giyilebilir sanatın o yıllardan günümüze uzanan sürecinde sanat, moda, heykelsi formlar, avant-garde giysilerle olan etkileşimi devam etmekte, günümüz koşulları ve hızla ilerleyen gelişmelerle sürekli olarak kendini yenilemektedir. Bu da gösteriyor ki sanatçılar doğadan, herhangi bir nesneden,

bir kavramdan, tarihsel bir giysiden ya da ruff yaka örneğinde olduğu gibi bir giysi detayından esinlenerek farklı biçimlendirmelerle oluşturdukları sanatsal çalışmalarla giyenlere ve izleyicilere farklı heyecanlar yaşatmaya, giyilebilir sanat kavramını zenginleştirmeye devam edeceklerdir.

Kaynakça

- Arnold Janet, Tiramani Jenny, Levey Santina M. (2008). *Patterns of Fashion 4: The Cut and Construction of Linen Shirts, Smocks, Neckwear, Headwear and Accessories for Men and Women C. 1540-1660*. Amerika: Quite Specific Media Group Ltd.
- Boucher, Francois (1987). *A History of Costume in The West*, New York: Thames and Hudson Ltd. Dale, Julie Schafner (1986). *Art to Wear*, Abbeville Press.
- Ergür, Atila (2002). *Tekstil Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Kemper, Rachel H. (1977). *A History of Costume, Italya*: W W Norton & Co Inc.
- Koda, Harold (2001). *Extreme Beauty: The Body Transformed*, New York: The Metropolitan Museum of Art.
- Leventon, Melissa (2005). *Artwear: Fashion and Anti-Fashion*, London: Thames & Hudson.
- Loschek, Ingrid (2009). *When Clothes Become Fashion*, New York, Oxford International Publishers Ltd.
- Özay, Suhandan (2001). *Dünden Bugüne Dokuma Resim Sanatı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ryan, Susan Elizabeth (2008), "What is Wearable Technology Art", *Social Fabrics, Intelligent Agent*, 8(1):1-6.
- Wollen, Peter (1999). *Addressing the Century 100 Years of Arts&Fashion*, London, The Hayward Gallery.
- Vincent, Susan J. (2009). *The Anatomy of Fashion, Dressing The Body From The Renaissance To Today*, New York: Berg Publishers
- _ (2014). *Modanın Tüm Öyküsü*, Çeviri: Emre Gözgülü, İstanbul: Ha yalperest Yayınevi.
- _ (2013). *Moda, Geçmişten Günümüze Giyim Kuşam ve Stil Rehberi*, Çeviren: Duygu Özen, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Görsel Kaynaklar

- Resim 1.** Ruff yaka formlarının değişim ve gelişim süreci
<http://lecostume.canalblog.com/archi ves/2008/05/27/9347242.html>. Erişim Tarihi: 18.11.2015
- Resim 2.** Kamilya Kuspan
<https://www.behance.net/gallery/15448249/Kamilya-Kus pan>. Erişim Tarihi: 25.11.2015
- Resim 3.** Iris Van Harpen, 2014
<http://www.elle.com/fashion/news/a4361/iris-van-herpen-ss-2011-403/>. Erişim Tarihi: 22.12.2015
- Resim 4.** Thom Forsyth, 'The Modern Ruff', 'Pratt + Paper & Ralph Pucci' sergisinden
<https://www.flickr.com/photos/aliciakate/5276092736/in/ set-72157625634810580>, Erişim Tarihi: 22.12.2015
- Resim 5.** Jesse Mathes, "Elizabethan Collar"
<http://www.jessemathes.com/personal-space-series.html>, Erişim Tarihi: 22.12.2015
- Resim 6.** Jesse Mathes, "Shy/ruff"
<http://www.jessemathes.com/personal-space-series.html>, Erişim Tarihi: 22.12.2015
- Resim 7.** Silvia Beccaria, "Futura", 2009, natura/ruff koleksiyonundan
<http://klimt02.net/jewellers/silvia-beccaria>, Erişim Tarihi: 10.05.2015
- Resim 8.** Silvia Beccaria, "Mora d'Inverno" 2008, gorgiera/ruff koleksiyonundan
<http://klimt02.net/jewellers/silvia-beccaria>, Erişim Tarihi: 10.05.2015
- Resim 9.** Giyilebilir sanat bağlamında tasarlanan kişisel ruff yaka çalışması, "Dantel/Lace", (el boyama, özgün teknik; tela, tel, dikiş ipliği), Meltem Ok, 2015.
- Resim 10.** Giyilebilir sanat bağlamında tasarlanan kişisel ruff yaka çalışması, "Ritim/Rhythm" (makine ve el dikişi, özgün teknik; tela, dikiş ipliği), Meltem Ok, 2008.
- Resim 11.** Giyilebilir sanat bağlamında tasarlanan kişisel ruff yaka çalışması, "Dans/Dance" (el boyama, özgün teknik; tela, dikiş ipliği), Meltem Ok, 2009.